

ANNALEN

GESCHIED- EN OUDHEIDKUNDIGE KRING
VAN RONSE EN HET TENEMENT VAN INDA

LXIX - 2020

Het archeologisch onderzoek in de Vrijheid te Ronse (2018 - 2019): voorlopige resultaten

207

Ruben Pede

Foto's copyright SOLVA & Dirk Wollaert

In het centrum van Ronse werd in 2018 en 2019 het gebied rond de Kleine Markt heraangelegd. Dit stadsdeel is het hart van de Vrijheid, een historisch kwartier dat teruggaat op een middeleeuwse heerlijkheid. Volgens de traditionele overlevering is deze terug te voeren tot de stichting van een religieuze nederzetting in de 7^e eeuw n. Chr. door Amandus. De komst van de relieken van Sint-Hermes, patroonheilige van de geesteszieken, naar Ronse zorgde ervoor dat de Vrijheid vanaf de 10^e eeuw tot een bedevaartsoord uitgroeide met een stedelijke kern rond de Kleine Markt.

De historische en archeologische bronnen tonen zonder meer het grote belang aan van dit deel van Ronse, niet alleen voor de middeleeuwse periode maar ook voor eerdere tijdvakken. De heraanleg van het projectgebied en de rioleringswerken gebeurden in verschillende fases en hadden een aanzienlijke impact op het archeologisch erfgoed in de Vrijheid. In overleg met het stadsbestuur is gekozen om vóór de eigenlijke werken een onderzoek op te starten en de aanwezige archeologische waarden in kaart te brengen. Naar aanleiding van de resultaten van het vooronderzoek zijn een aantal maatregelen genomen om de weerslag van de werken op het bodemarchief te beperken en dit zoveel mogelijk *in situ* te bewaren. Voor een deel van de archeologische sporen binnen het projectgebied kon dit echter niet, deze werden opgegraven. De opgravingen gingen door van begin 2018 tot het einde van 2019.

Onderstaande tekst biedt per straat of plein een summier overzicht van de voorlopige resultaten van het archeologisch onderzoek in de Vrijheid. De verdere uitwerking van de opgravingsgegevens zal zeker en vast nog nieuwe inzichten opleveren.

Zicht op de opgravingen vanuit de St-Hermestoren.

I. BEDEVAARTSINSIGNE VAN SINT-HERMES EN SINT-CORNELIUS

In de eerste sleuf op het Kaatsspelplein vlakbij de Sint-Hermesbasiliek ontdekten de archeologen meteen enkele straatniveaus uit de late middeleeuwen (15^e-16^e eeuw). Het wegdek bouwde men op uit een laag van voornamelijk lokale ijzerzandsteen. Op een bepaald moment geraakte het wegdek in slechte staat en legde men daarboven een nieuw straatniveau aan, opnieuw met ijzerzandstenen. De vondsten getuigen van veel passage ter hoogte van de Sint-Hermesbasiliek en de Kleine Markt. Zo vonden de archeologen tussen de stenen van het wegdek verschillende 'verloren' voorwerpen terug, waarvan één meteen in het oog sprong. Het gaat om een metalen hangertje waarop langs beide zijden figuren te herkennen zijn. De ene zijde toont de beeltenis van Sint-Cornelius en de andere zijde die van Sint-Hermes. Beiden zijn goed herkenbaar door hun typische attributen. Het voorwerp lijkt platgedrukt en kon mogelijk iets bevatten. Misschien gaat het wel om een reliekhoudertje. De relieken van beide heiligen zijn bewaard in de Sint-Hermesbasiliek en werden er door pelgrims sinds de middeleeuwen bezocht en vereerd. Waarschijnlijk is een van deze pelgrims zijn bedevaartsouvenir tussen de stenen kwijtgespeeld. Deze vondst is belangrijk om verschillende redenen. Vooreerst is het de eerste keer dat een origineel laatmiddeleeuws bedevaartsinsigne betreffende de cultus van Sint-Hermes, patroonheilige van de geesteszieken, ontdekt is. De voorstelling van de heilige is een belangrijke aanvulling bij de gekende iconografie. Zij valt te dateren op een cruciaal moment in de evolutie van de beeldvorming van de heilige. Hermes werd tot ca. 1490 met een schild met dubbelkoppige adelaar afgebeeld. Bij het ruiterbeeld van de heilige in de Sint-Hermesbasiliek, daterend

NELIUS

mesbasiliek ontdekten
 ddeleeuwen (15e-16^e
 voornamelijk lokale
 tek in slechte staat en
 met ijzerzandstenen.
 Sint-Hermesbasiliek
 de stenen van het
 van één meteen in
 p langs beide zijden
 s van Sint-Cornelius
 ed herkenbaar door
 t en kon mogelijk
 idertje. De relieken
 k en werden er door
 Waarschijnlijk is een
 enen kwijtgespeeld.
 eerst is het de eerste
 oetreffende de cultus
 kt is. De voorstelling
 iconografie. Zij valt
 beeldvorming van de
 abbelkoppige adelaar
 mesbasiliek, daterend

uit 1507-1508, wordt dat schild als een apart element weergegeven. De huidige archeologische vondst dateert zowel stratigrafisch als iconografisch daar tussenin, ca. 1500. We zien quasi dezelfde voorstelling als in 1490, maar met het schild afgescheiden naast de figuur. Het vroegste stadszegel met de dubbelkoppige adelaar dateert eveneens uit het begin van de 16^e eeuw. Er kan met steeds meer zekerheid gesteld worden dat het stadswapen van Ronse voortkomt uit het afsplitsen van dat ene element van de wapenuitrusting van Sint-Hermes. Door deze unieke vondst kunnen we dus een link leggen met de Sint-Hermesbasiliek en de functie van de Vrijheid als bedevaartsoord. Een traditie die tot de dag van vandaag voortleeft in de jaarlijkse Fiertelommegang, waarbij de eerste zondag na Pinksteren het schrijn met de Sint-Hermesreliken in een processie rondom de grenzen van Ronse wordt gedragen. De traditie wil dat iedereen die zich hierbinnen bevindt, zo beschermd wordt tegen geestesziekten.

Bedevaartsinsigne, zijde Sint-Cornelius (recto).

Bedevaartsinsigne, zijde Sint-Hermes (verso).

2. KAATSSPELPLEIN, KLEINE MARKT EN CYPRIAAN DE RORESTRAAT

BINNEN EN BUITEN HET KERKHOF

Dit gebied is te verdelen in twee zones, van elkaar gescheiden door de kerkhofmuur. Deze loopt diagonaal over de Kleine Markt en dateert vermoedelijk uit de 15^e-16^e eeuw. Onder en naast de muur kwamen enkele grachten (14^e-15^e eeuw) tevoorschijn, wellicht voorlopers van de kerkhofmuur die de begraafplaats begrensden. De zone binnen de kerkhofmuur, voor de ingang van de basiliek, deed dienst als begraafplaats. Ter hoogte van de toegangstrap tot de basiliek ontdekten de archeologen ook een aantal klokkenovens. De bronzen klokken werden ter plaatse gegoten en nadien in de toren van de Sint-Hermesbasiliek gehesen (zie verder).

KAPITTELHUIS

Op het Kaatsspelplein zijn de funderingen van het kapittelhuis blootgelegd, de plaats waar het kapittel, dat de Vrijheid bestuurde, resideerde. Het gebouw dateert in oorsprong uit de 12^e eeuw maar de **aangetroffen** muren behoren tot de 17^e-eeuwse fase van het gebouw.

De ronde rode verkleuringen geven de locatie van enkele klokkenovens op de Kleine Markt aan.

MIDDELEEUWSE STRATEN

Onder het resterende deel (buiten het kerkhof) van het Kaatsspelplein, de Kleine Markt en de Cypriaan de Rorestraat is een opeenstapeling van straatniveaus, ophogingslagen en brandlagen uit de periode van de 15^e tot de 18^e eeuw aanwezig. Vanaf de 15^e eeuw legde men er straten en pleinen aan en kreeg het gebied vermoedelijk het uitzicht zoals we het kennen van de historische kaarten. Wanneer een bepaald wegdek in onbruik geraakte, hoogde men telkens het niveau op en voorzag men een nieuwe verharding in ijzerzandsteen. Tussen de stenen vonden de archeologen tal van metalen 'verloren voorwerpen' terug: munten, rekenpenningen, pelgrimsinsignes, allerlei kleine gebruiksvoorwerpen... De brandlagen bevatten enorme hoeveelheden verbrand bouw materiaal. Deze lagen zijn in relatie te brengen met verschillende stadsbranden die Ronse teisterden in de periode van de 15^e tot de 18^e eeuw.

BEGIJNHOF

In het noordwestelijk gedeelte van de Kleine Markt kwamen onder de straatniveaus meerdere muren in ijzerzandsteen tevoorschijn. Ze maken waarschijnlijk deel uit van het begijnhof. Een verwijzing hiernaar vinden we terug in de zogenaamde Begijnhofstraat, vlakbij de Kleine Markt. Volgens de historische bronnen bestond het begijnhof van het einde van de 14^e tot het einde van de 15^e eeuw.

OUDERE SPOREN

212

De oudste archeologische sporen in deze zone zijn verscheidene grachten en (afval?)kuilen. Ze gaan terug tot de 13^e-14^e eeuw. Ze dateren dus vóór de aanleg van de straten vanaf de 15^e eeuw en getuigen van een andere indeling en functie van dit deel van de Vrijheid. Verder onderzoek is nodig om hier een beter zicht op te krijgen.

3. SCHIPSTRAAT EN BEGIJNHOFSTRAAT

SMALLE STRAATJES...

Ondanks de smalle straatjes boden ze toch heel wat potentieel. Beide zijn van oudsher gekend van de historische kaarten. De Schipstraat is vernoemd naar de herberg Het Schip ter hoogte van de hoek met de Cypriaan de Rorestraat. De Begijnhofstraat (vroeger Bagijne- of Begijnestroatje) verwijst naar het vroegere begijnhof in de omgeving. Beiden verbinden de Kleine Markt met de Wijnstraat die de westelijke grens van de Vrijheid vormt. Op een kaart uit 1623 is de Wijnstraat als 'Langhe greppe' benoemd. Dit doet ter hoogte van de huidige Wijnstraat de aanwezigheid van een gracht vermoeden die de Vrijheid op deze locatie afbakende. De begrenzing van de Vrijheid wordt in 1315 immers omschreven als bestaande uit 'des hayes et de fosses' (hagen en grachten).

De Schipstraat met zicht op de St-Hermesbasiliek.

LANGHE GREPPE

213

lene grachten en
 us vóór de aanleg
 deling en functie
 er een beter zicht

AAT

l. Beide zijn van
 ernoemd naar de
 le Rorestraat. De
 naar het vroegere
 met de Wijnstraat
 3 is de Wijnstraat
 ge Wijnstraat de
 ocatie afbakende.
 ven als bestaande

In de Begijnhofstraat is parallel met de Wijnstraat een omvangrijke gracht gevonden. De opgevulde gracht loopt verder onder de oostelijke huizenrij langs de Wijnstraat. Wanneer de gracht exact gegraven werd, is voorlopig onduidelijk. Door het aangetroffen aardewerk weten de archeologen dat de gracht zeker in de 15^e-16^e eeuw – en mogelijk zelfs vroeger – reeds opgevuld was en uit het stadsbeeld verdween. Vermoedelijk gaat het hier om de ‘*Langhe greppe*’, de westelijke grens van de Vrijheid. In de Schipstraat, daarentegen, was deze gracht niet aanwezig. Mogelijk was op deze plaats een onderbreking, misschien omdat de Schipstraat van bij de oprichting van de Vrijheid reeds als toegangsweg in gebruik was.

STRAATNIVEAUS EN BEGIJNHOF

In de Schipstraat zijn dezelfde straatniveaus terug te vinden als op de Kleine Markt. Naar analogie zijn de oudste niveaus waarschijnlijk ook in de 15^e-16^e eeuw te plaatsen. Oudere sporen onder de straatniveaus zijn niet aanwezig. In de Begijnhofstraat zijn de straatniveaus vermoedelijk deels recenter. Een mogelijke reden is de aanwezigheid van het begijnhof in de late middeleeuwen (einde 14e tot einde 15^e eeuw), wat ervoor zorgde dat de Begijnhofstraat zelf later is ontstaan. Onder de straatniveaus in de Begijnhofstraat zijn verschillende afvalkuilen aangetroffen die talrijke archeologische vondsten uit de 15^e-16^e eeuw bevatten, vermoedelijk te linken aan het begijnhof.

4. KERKHOFWEG, SINT-MARTENSSTRAAT EN PARKING ACHTER HET STADHUIS

KERKHOF

Langs de zuidoostelijke hoek van de Sint-Hermesbasiliek troffen de archeologen een complexe opeenvolging van lagen aan. De oudste sporen zijn verschillende grachten. Ze volgen een traject net ten zuiden van het koor van de basiliek in de richting van de Molenbeek. Waarschijnlijk zijn ze ten laatste in de 14^e-15^e eeuw opgevuld. De archeologen interpreteren ze als kerkhofgrachten die het domein (kerkhof) rond de vroegere kapittelkerk (Sint-Hermesbasiliek) begrepsden. Ze zijn ongetwijfeld in verband te brengen met de verschillende romaanse en gotische bouwfases van de basiliek. Zoals reeds vastgesteld werd op de Kleine Markt, dempt men deze grachten, vervangt men ze door een (bakstenen) muur en legt men buiten het kerkhof verharde straatniveaus aan. Dit proces voltrok

zich waarschijnlijk in de 15e-16e eeuw. De kerkhofmuur volgt hetzelfde tracé als de voorgaande grachten en is enkele keren verbouwd in de postmiddeleeuwse periode (16e-19e eeuw).

SINT MARTENS KERCKE

De kerkhofmuur loopt verder richting de Passage, de vroegere Sint-Martinuskerk. Ter hoogte van de huidige parking vonden de archeologen het verdwenen koor van de kerk. Deze bouwfase dateert uit 1829. De geschiedenis van het gebouw gaat echter terug tot minstens het midden van de 11^e eeuw toen door de kanunniken twee hulpkerken voor de toenmalige kapittelkerk (huidige Sint-Hermesbasiliek) werden opgericht, waaronder de Sint-Martinuskerk. Deze fungeerde als parochiekerk voor de handelsnederzetting rond de Grote Markt. Het patrocinium van de kerk wijst op een zeer oude stichting, mogelijk een devotiekapel uit de 7^e eeuw. Van de 11^e-eeuwse fase bleef bovengronds niets bewaard. In de 15^e eeuw vernieuwt men het gebouw tot een hallenkerk. Als gevolg van de bevolkingstoename in de stad op het einde van de 18^e eeuw breidde men de kerk uit met een derde zuidbeuk in 1807 en een imposant transept en onderkelderd koor in 1829. De archeologen konden het noordelijk deel van het transept en koor quasi volledig in kaart brengen.

SPOREN UIT DE VOLLE MIDDELEEUWEN

Het gebied van de parking achter het stadhuis werd in de postmiddeleeuwse periode sterk opgehoogd, voornamelijk in de 19^e eeuw en het begin van de 20^e eeuw. Het terrein helde oorspronkelijk veel sterker af vanaf de Sint-Martinuskerk richting het oosten. Centraal op de parking vonden de archeologen een cluster van kuilen en paalsporen (plaatsen waar oorspronkelijk een houten paal van een gebouw stond). De vondsten hieruit dateren in de volle middeleeuwen (10^e-12^e eeuw). Het gaat om scherven in aardewerk van zogenaamde kogelpotten, deze gebruikte men onder andere om voedsel te bereiden. Het lijkt erop dat de archeologen een zone hebben aangesneden met een of meerdere houten gebouwen uit de 10^e-12^e eeuw. Het is de eerste keer dat in dit gedeelte van de Vrijheid sporen uit de volle middeleeuwen zijn aangetroffen. Bij vroeger onderzoek manifesteerden sporen uit deze periode zich vooral in de omgeving van de Sint-Hermesbasiliek. De aanwezigheid van deze sporen onder de parking opent perspectieven naar de vele vragen omtrent het ontstaan en de evolutie van de Vrijheid in deze vroege periodes.

ligt hetzelfde tracé als
de postmiddeleeuwse

de Sint-Martinuskerk.
t verdwenen koor van
van het gebouw gaat
door de kanunniken
(Sint-Hermesbasiliek)
Deze fungeerde als
kerk. Het patrocinium
levotiekapel uit de 7^e
jaard. In de 15e eeuw
de bevolkingstoename
kerk uit met een derde
rd koor in 1829. De
n koor quasi volledig

EN

de postmiddeleeuwse
het begin van de 20^e
de Sint-Martinuskerk
heologen een cluster
houten paal van een
middeleeuwen (10^e-12^e
de kogelpotten, deze
het lijkt erop dat de
ere houten gebouwen
an de Vrijheid sporen
rzoek manifesteerden
Sint-Hermesbasiliek.
perspectieven naar de
vrijheid in deze vroege

De St-Martensstraat tussen de Kerkhofweg en de St-Maartenskerk.

5. SINT-MARTENSPLEIN EN SINT-MARTENSSTRAAT

KERKHOFGRACHTEN EN KERKHOFMUUR

In het westelijk deel op het Sint-Martensplein werd een laatmiddeleeuwse kerkhofgracht (14^e-15^e eeuw) aangesneden. Vermoedelijk gaat het om dezelfde gracht als die op de Kleine Markt. De gracht maakt op het plein een rechte hoek en volgt het verdere verloop van de Sint-Martensstraat richting de parking achter het stadhuis. De kerkhofgracht is meerdere keren opgevuld en heruitgegraven. De laatste 'fase' van de gracht is opgevuld met puin van verbrand (bouw)materiaal, waarschijnlijk afkomstig van één van de grote stadsbranden die Ronse in de loop van de 15e-16e eeuw gekend heeft. Het is in deze periode dat de gracht definitief wordt opgevuld en vervangen door een stenen kerkhofmuur. Deze muur volgt eenzelfde verloop als de oudere gracht. De muur bestaat uit baksteen en is vermoedelijk te linken aan de opgegraven kerkhofmuur op de Kleine Markt. Het lijkt er dus op dat de contouren van het grote kerkhof tussen de Sint-Hermes- en Sint-Martinuskerk vermoedelijk reeds sinds de 13^e-14^e eeuw kwamen vast te liggen en behouden bleven tot de 19^e eeuw.

BEGRAVINGEN

216

De zone binnen de kerkhofgracht/-muur vormde de begraafplaats van de Vrijheid. Bij de meeste begravingen gebruikte men een houten kist, de meest voorkomende begraafwijze in de late- en postmiddeleeuwse periode (13^e-18^e eeuw). Bij enkele graven op het Sint-Martensplein was geen kist aanwezig, maar groef men een kuil in de vorm van het lichaam van de overledene, zogenaamde antropomorfe graven. Dit type begraafing komt het meest voor in de 10^e-12^e eeuw. Onder het voetpad aan de basis van de toren van de vroegere Sint-Martinuskerk ontdekten de archeologen een ossuarium of een knekelhuisje. Dit is een gebouwtje op het kerkhof waar men de menselijke beenderen bewaarde die men aantrof bij het ruimen of delven van (nieuwe) graven.

Een van de gevonden begravingen.

BUITEN HET KERKHOF

van de Vrijheid.
est voorkomende
euw). Bij enkele
groef men een
le antropomorfe
euw. Onder het
kerk ontdekten
ebouwtje op het
aantrof bij het

Buiten het kerkhof sluiten de aangetroffen sporen aan bij hetgeen reeds in andere zones is vastgesteld. Er zijn afwisselend verharde straatniveaus, brandlagen en ophogingspakketten aanwezig, vanaf de 15^e eeuw. Onder de oudste straatniveaus bevinden zich tal van kuilen, mogelijk ontginningskuilen die men nadien opvulde met afval. Deze dateren doorgaans in de 13^e-14^e eeuw en getuigen van een andere indeling van de Vrijheid. In de Sint-Martensstraat, vlakbij het Franklin Rooseveltplein, gingen de archeologen op zoek naar de begrenzing van de Vrijheid. Volgens de historische bronnen was de Vrijheid in de middeleeuwen afgebakend door een gracht. Deze was reeds aangetroffen in de Begijnhofstraat. Een gelijkaardige gracht is tijdens de opgraving ter hoogte van het Franklin Rooseveltplein echter niet aan het licht gekomen. Het is mogelijk dat de gracht verder op het Rooseveltplein gelegen is, anderzijds is het niet uit te sluiten dat er op deze locatie een onderbreking in de gracht was omdat deze straat van oudsher een toegang tot de Vrijheid was. Ten oosten van de Passage werd op de parking achter het stadhuis het zuidelijk deel van het verdwenen koor van de oude Sint-Martinuskerk vrijgelegd. Eerder was het noordelijke deel al opgegraven. Daarnaast zijn ook de fundamenten van de Sint-Martinuspastorie uit de 17^e eeuw aangesneden. Deze pastorie werd vermoedelijk in de 19^e eeuw afgebroken en vervangen door een nieuw gebouw (huidige Sint-Martensstraat 25).

217

6. KAPITTELSTRAAT

KERKHOF

Het gebied van de huidige Kapittelstraat maakte integraal deel uit van het kerkhof tussen de Sint-Hermes- en de Sint-Martinuskerk. Maar wie lag daar nu begraven? Leden van vooraanstaande families en geestelijken kregen doorgaans hun eeuwige rustplaats binnen één van de kerken. De meerderheid van de bevolking werd echter op het kerkhof begraven, vrij anoniem zonder opschrift of grafsteen. Opvallend is de grote hoeveelheid aan begravingen in de Kapittelstraat: de archeologen troffen op een relatief beperkte oppervlakte meer dan 400 graven aan. Het gaat veelal om individuele kistbegravingen. Ze zijn volgens de christelijke traditie west-oost georiënteerd en bestaan uit houten kisten die de stoffelijke resten bevatten. Het hout is meestal vergaan maar de skeletten zijn goed bewaard. In de Kapittelstraat klimmen de oudste graven op tot de 14^e eeuw. Aangezien er geen oudere begravingen aanwezig waren, kan dit mogelijk betekenen dat voordien zowel de Sint-Hermeskerk als de Sint-Martinuskerk elk over een afzonderlijk

kerkhof beschikten, dat in een latere fase evolueerde naar een aaneengesloten begraafplaats. Op het einde van de 18^e eeuw wordt door de Oostenrijkse keizer Jozef II een verbod uitgevaardigd om nog te begraven in kerken en kerkhoven binnen de stadsgrenzen. Te Ronse neemt men in 1821 de begraafplaats langs de Engelselaan in gebruik *“en dan wierd verbod gedaen van nog iemand op het kerkhof tusschen de twee kerken te begraeven”*. In de loop van de 19^e eeuw volgt de sloop van de kerkhofmuur en verdwijnt de begraafplaats na eeuwen uit het stadsbeeld.

SPOREN UIT DE VOLLE MIDDELEEUWEN

Op de grens tussen de Kapittelstraat en de Kleine Markt kwamen tal van oudere sporen onder het kerkhof aan het licht. De vondsten wijzen erop dat ze uit de 12^e eeuw dateren. Het zijn vooral kuilen en paalsporen die toebehoren aan enkele houten gebouwen vlakbij de toen romaanse Sint-Hermeskerk. Ze getuigen van de vroegste fases van bewoning in de Vrijheid. Dit wijst erop dat op dat moment de inrichting en bewoning in de Vrijheid anders georganiseerd was dan hetgeen we kennen van het (latere) cartografisch beeldmateriaal. Samen met de volmiddeleeuwse sporen onder de parking achter het stadhuis krijgen we een beeld op dit minder gekend deel van de geschiedenis van de Vrijheid.

7. KERKHOFWEG

KERKHOF

Ook de zone tussen de Sint-Hermesbasiliek en het Albert I-park was onderdeel van het grote kerkhof van de Vrijheid. De archeologen ontdekten onder de Kerkhofweg opnieuw een aantal begravingen. Eén ervan is met zekerheid een antropomorf graf (vermoedelijk 10e-12e eeuw). Deze begraafwijze duidt op een grafkuil die wordt uitgegraven in de vorm van het lichaam. De andere begravingen – voornamelijk in houten kisten – dateren uit de late middeleeuwen (13e-15e eeuw) en post-middeleeuwen (16e-18^e eeuw). Hoewel de graven verspreid over de volledige sleuf voorkomen, situeren de meeste zich aan de zijde van het Albert I-park. Dichterbij de kerk zijn opvallend minder begravingen. Een bakstenen muur, parallel met de zuidelijke zijde van de basiliek, vormde wellicht tijdens de post-middeleeuwen de noordelijke grens van het kerkhof.

n aaneengesloten
ostenrijkse keizer
en en kerkhoven
afplaats langs de
and op het kerkhof
w volgt de sloop
t het stadsbeeld.

en tal van oudere
o dat ze uit de 12^e
noren aan enkele
rk. Ze getuigen
erop dat op dat
aniseerd was dan
l. Samen met de
s krijgen we een
heid.

was onderdeel van
er de Kerkhofweg
antropomorf graf
grafkuil die wordt
n – voornamelijk
e eeuw) en post-
de volledige sleuf
-park. Dichterbij
r, parallel met de
middeleeuwen de

De Kerkhofweg langs de St-Hermesbasiliek.

GRACHTEN

Centraal onder de Kerkhofweg zijn verschillende grachten aanwezig. Er is met zekerheid één grote gracht aangelegd, die meerdere keren is opgevuld en opnieuw is uitgegraven, steeds volgens eenzelfde traject. De grachten lopen parallel met de volledige zuidelijke zijde van de basiliek en maken een rechte hoek in de richting van het westelijke portaal, ze omringen dus de kerk. De vondsten dateren de opvulling van de grachten voornamelijk in de late middeleeuwen (14^e-15^e eeuw). Mogelijk zijn de grachten in verband te brengen met de romaanse fase (1129-1424) van de Sint-Hermesbasiliek. Hoe ze zich chronologisch en ruimtelijk verhouden tot de laatmiddeleeuwse grachten die het volledige kerkhof tussen de Sint-Hermesbasiliek en de Sint-Martinuskerk afbakenen, is momenteel nog onduidelijk.

KLOKKENOVENS

Voor het westelijke toegangsportaal van de Sint-Hermesbasiliek kwamen reeds in het voorjaar van 2018 enkele klokkenovens aan het licht. Deze zone met ovens zette zich verder richting de Kerkhofweg waar ook enkele ovens zijn aangesneden. Om meer informatie over de datering te krijgen, is samengewerkt met het geofysisch centrum van het Koninklijk Meteorologisch Instituut. Een team kwam langs op het terrein om stalen te nemen van de ovenwand in functie van een archeomagnetisch onderzoek. Dit onderzoek is gebaseerd op het gegeven dat

het magnetische noorden doorheen de tijd varieert, de curve hiervan is gekend. In bepaalde archeologische materialen en structuren (zoals bv. een ovenwand) richten ijzeroxiden zich boven een bepaalde temperatuur naar het op dat ogenblik heersende aardmagnetische noorden. Door deze gegevens te vergelijken met de gekende curve van het magnetische noorden, kan men de periode vaststellen waarin de ovens gestookt zijn om klokken te gieten. De archeologen vermoeden dat de ovens uit de 15^e-16^e eeuw dateren. Misschien zijn ze wel te linken aan de laatgotische bouwfase (1424-1526) van de Sint-Hermesbasiliek. Bij het begin van de 15^e eeuw trok men immers de imposante klokkentoren op.

SPOREN UIT DE VOLLE MIDDELEEUWEN

In het westen grenst de Kerkhofweg aan de Kapittelstraat. Daar waren reeds sporen aan het licht gekomen die minstens tot de 12^e eeuw teruggaan (zie hoofdstuk Kapittelstraat). Het zijn vooral paalsporen, kuilen en grachtjes. Kortom, een plaats waar destijds enkele houten gebouwen stonden. Deze zone met sporen zet zich verder richting de Kerkhofweg en de Sint-Hermesbasiliek. Een aantal vondsten toont aan dat het hier mogelijk niet enkel om sporen uit de volle middeleeuwen (10^e-12^e eeuw) gaat. De archeologen deden ook enkele vondsten uit de Karolingische periode (9^e eeuw). Bij de verdere uitwerking van de opgravingsgegevens zal de relatie van deze sporen met de oudere fases van de Sint-Hermesbasiliek moeten blijken.

8. CONCLUSIE EN VOORUITBLIK

De opgraving en de werken in de Vrijheid (fase 2) zijn achter de rug. Dit betekent niet dat het archeologisch onderzoek volledig afgerond is. De archeologen gaan aan de slag met de grote hoeveelheid gegevens die de opgraving heeft opgeleverd. Deze gegevens worden grondig bestudeerd en met elkaar in verband gebracht. Er zijn heel wat interessante vraagstellingen die als kader dienen voor de verwerking van de archeologische data. De opgravingen bieden immers nieuwe inzichten in de algemene ontwikkeling van de Vrijheid sinds de late middeleeuwen (13^e-15^e eeuw). Bovendien zijn ook sporen uit de vroege en volle middeleeuwen (8^e/9^e?-12^e eeuw) aan het licht gekomen. Voor deze vroege periodes kunnen de archeologische resultaten een grote bijdrage leveren. Dit geeft immers de mogelijkheid om het ontstaan en de evolutie van de Vrijheid en de oudere bewoning (religieuze nederzetting?) beter te begrijpen. Ook de confrontatie met de historische bronnen en de vroegere archeologische opgravingen heeft heel wat potentieel om tot nieuwe kennis te leiden over de complexe maar bijzonder boeiende geschiedenis van de Vrijheid.